

Lesbische emancipatie, wat is dat?

Achtergrond

Pas aan het einde van de 19e eeuw werd het begrip 'homoseksualiteit' geïntroduceerd, in een tijd waarin het idee leefde dat vrouwen geen autonome seksuele verlangens hadden. Daarom besloeg het begrip 'homoseksualiteit' in de volksmond alleen mannelijke homoseksualiteit. In de Victoriaanse tijd was sodomie strafbaar, maar de lesbische liefde 'bestond' niet, dat kon men zich niet voorstellen. Hoewel er vanaf het begin van de 20e eeuw gestreden werd voor gelijkberechtiging van homoseksuelen en heteroseksuelen, volgde voor lesbische vrouwen pas een verandering met de seksuele revolutie van de jaren zestig. Hierin maakten ze onderdeel uit van de vrouwenbeweging, maar bleven als lesbiennes vrij onzichtbaar.

In 1946 werd in Nederland het COC opgericht, een belangenorganisatie die zich ten doel stelde om homoseksuele mannen en vrouwen in de maatschappij te 'integreren'. Vanaf het begin lag het speerpunt bij de mannen, maar werden vrouwen wel getolereerd in de vereniging. Gedurende de twintigste eeuw was het COC ook voor vrouwen van belang waar het *juridische* gelijkberechtiging betrof.

Als de issues niet op het juridische, maar sociale vlak spelen, blijken de behoeften van homomannen en lesbiennes echter sterk uiteen te lopen. Vrouwen hebben over het algemeen nog veel te overwinnen op het gebied van de vrouwenemancipatie. Lesbiennes zijn dan ook van oudsher veel in de vrouwenbeweging en bij vrouwenhuizen te vinden en vervulden pioniersrollen bij baanbrekende acties. Binnen de vrouwenbeweging blijft de zichtbaarheid van lesbische vrouwen een teer punt, zelfs bij het 'nieuwe feminisme' van Women Inc. anno 2005. Een lesbisch imago zou bijdragen aan de dominante en toch al negatieve beeldvorming: feministen zouden lesbiennes en mannenhaters zijn.

De politieke en emancipatoire agenda van het COC blijft bepaald door issues die meer raken aan de levens van homomannen dan lesbische vrouwen. Bij de belangrijke strijd tegen aids en HIV ligt dit voor de hand. Hetzelfde geldt in 2007, in het geval van HOP's (homo-ontmoetingsplaatsen) of het recht op anonieme seks. Bij anti-'homoseksueel' geweld des te minder. Aangezien lesbische vrouwen zowel homoseksueel als vrouw zijn, is het geweld dat zij op straat of elders ontmoeten vaak van seksuele aard. Omdat de reactie op dit type geweld er eerder een van schaamte dan van boosheid is, blijven de slachtoffers van dit geweld onzichtbaar. Hoewel het is toe te juichen dat er zelfs met een monument aandacht is gekomen voor de status aparte van homoseksuelen (m/v), onderstreept de keuze voor een roze driehoek (lesbische vrouwen werden immers als 'asociaal' vervolgd, aangeduid door een zwarte driehoek) dat homoseksualiteit een mannenzaak is. Het is tijd lesbische vrouwen als een aparte doelgroep te (h)erkennen!

Lesbisch platform

Op 1 januari 2003 wordt Stichting FemFusion opgericht met als doel 'het vormen van een multicultureel platform voor vrouwen die van vrouwen houden'. Haar missie: emancipatie van de lesbische vrouw. Emancipatie die zowel naar binnen (de vrouwen zelf) als naar buiten (de heteromaatschappij) toe gestalte moet krijgen.

De eerste stap bestaat uit het creëren van de mogelijkheid voor de doelgroep weer met elkaar in contact te treden. Tenslotte moeten de leden van de doelgroep vertellen wat hun behoeften zijn. Via het internet betreft FemFusion al 20.000 'femmes' bij haar virtuele community. Haar opgedane kennis en ervaring deelt zij graag in haar visie op lesbische emancipatie.

Lesbische emancipatie, hoe doe je dat?

Inleiding

Door de eeuwen heen geldt een tweedeling als het om aandacht voor de lesbische en homoseksuele liefde gaat. Naar de lesbische gemeenschap is tot op heden nauwelijks onderzoek gedaan, naar de homogemeenschap des te meer. Vanaf de oprichting zet het COC zich voornamelijk in voor (blanke) homomannen. Lesbische vrouwen waren er wel, maar ze werden vooral getolereerd. Ze maakten geen deel uit van de kern van de organisatie en de organisatie richtte zich niet op hen. Ook de meest recente beleidsstukken, zoals aangeboden door het COC en Movisie 1 juni 2007 beroepen zich op onderzoeken onder homomannen en over homoseksualiteit in het algemeen.

Een deel van de verklaring ligt volgens FemFusion in de grote onzichtbaarheid van lesbische vrouwen. Er is, wellicht mede vanwege die onzichtbaarheid, ook nauwelijks algemeen onderzoek gedaan naar de lesbische identiteit. Onderzoeken gaan hoogstens over zowel mannen als vrouwen, waarbij algemene conclusies worden getrokken en niet wordt gekeken of de vraagstelling vanuit vrouwenperspectief wel klopt. Met het gevaar dat het meten met de 'mannenmeetlat' een vertekend beeld oplevert! Tevens leidt onzichtbaarheid al te makkelijk tot de conclusie dat er minder lesbische vrouwen zouden zijn dan homomannen. Uit onderzoek verricht in 2005 blijkt dat dit niet klopt: achttien procent van de vrouwen voelt zich (ook) aangetrokken tot andere vrouwen, twaalf procent heeft ooit seks gehad met een vrouw en zes procent van de vrouwen noemt zichzelf biseksueel of lesbisch. Bij mannen liggen deze percentages op dertien procent (aantrekking), dertien procent (ooit seks) en zeven procent (zelfbenoeming).¹

Zichtbaarheid

Als lesbische vrouw heb je het ogenschijnlijk relatief makkelijk. De 'eerstelijns'-acceptatie verloopt over het algemeen prima. Je relatie blijft onopgemerkt, iedere vrouw heeft immers een vriendin. Of men ziet het als een fase, vindt het wel schattig of zelfs opwindend. Zolang je als vrouw die 'tweede lijn', de daadwerkelijke acceptatiegrens, niet opzoekt, is er vaak niets aan de hand. Er is dus vooral sprake van schijnacceptatie, ook bij veel vrouwen zelf.

De mannen raken begin 21ste eeuw verzeild in een discussie of homo-emancipatie nog wel aandacht behoeft. Homo's zijn immers zichtbaar, in de media, op straat, en veelal geaccepteerd, of getolereerd. Homohorecagelegenheden zijn er in overvloed, er worden zelfs grote commerciële beurzen en evenementen speciaal voor de homodoelgroep georganiseerd. Dat de lesbische vrouw hierbij weinig tot niet vertegenwoordigd is, wordt niet geproblematiseerd. Men neemt aan dat voor haar hetzelfde geldt; de lesbische vrouw als het 'diapositief' van de homoman. In werkelijkheid zijn er op het dieptepunt in 2002 slechts een handvol vrouwencafés in Nederland over, voornamelijk in Amsterdam. Het lesbische leven is overgeleverd aan een weinig stabiele evenementencultuur. Ook bij de COC's zijn vrouwenavonden geen wekelijks verschijnsel, hooguit een maandelijks ritueel. Sporadische initiatieven vinden geen vruchtbare bodem en verwateren bij vertrek van de initiatiefneemster. Evenals FemFusion moeten deze initiatieven putten uit eigen kracht en middelen. Het lesbisch imago is voor potentiële sponsors in het bedrijfsleven beduidend minder aantrekkelijk dan dat van de trendy, veel spenderende homomannen. Het negatieve lesbisch imago is ook niet iets waar 'bekende Nederlanders' zich graag mee vereenzelvigen. Als gevolg hiervan kennen de vrouwen maar weinig rolmodellen. Een lesbische Paul de Leeuw, Henk Krol, Jos Brink of Boris Dittrich zullen nog lang op zich laten wachten. Het kleine aantal prominente vrouwen van wie bekend is dat zij lesbisch is, maakt er liever geen 'punt' van. Laat staan dat zij een voorbeeldfunctie kunnen of willen vervullen. Zelfs op de werkvloer of in de eigen buurt kan of durft een lesbische vrouw niet altijd zichtbaar te zijn. Voor de gehele maatschappij geldt dat er nog een enorm verschil bestaat tussen mogelijke acceptatie en daadwerkelijke erkenning.

¹ Kuyper, L. (2006). Seksualiteit en seksuele gezondheid bij homo- en biseksuelen. In F. Bakker en I. Vanwesenbeeck (Eds.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2006* (pp 167-188). Delft: Eburon.

Rol van de media

Zichtbaarheid van lesbische en biseksuele vrouwen betekent meer herkenning voor vrouwen die hun gevoelens aan het ontdekken zijn en voorbeelden voor vrouwen in hoe ze zich maatschappelijk kunnen profileren. Mariëtte Hermans zegt hierover: "Daarom heeft iedere lesbische vrouw heldinnen: de gymjuf of een sterke vrouw uit een film. En als die leerkracht of actrice open is over het feit dat ze met een vrouw leeft, kunnen meiden daar kracht uit putten voor hun eigen leven. Door hun manier van leven te tonen, zeggen deze rolmodellen: Je hoeft niet ongelukkig of lelijk te worden, als je op vrouwen valt." Een belangrijke boodschap, want bijvoorbeeld de films over lesbische vrouwen, die in de begintijd van FemFusion het beperkte aanbod vormden, eindigden over het algemeen in zelfmoord of depressie. Op televisie worden lesbische vrouwen al niet beter geportretteerd. Veelal bestaan ze niet, maar daar waar een rol is toebedeeld, zijn ze na enkele afleveringen weer 'gewoon aan de man', of bevestigen ze nog het beeld van de mannelijke, stekelharige, tuinbroekdragende vrachtwagenchauffeuse.

Acceptatie

Zoals gezegd worden lesbische vrouwen op het eerste gezicht makkelijker geaccepteerd dan homomannen. Dit blijkt ook uit het onderzoek 'Gewoon Doen' van september 2006, waarin een zoenend mannenstel nog door 48 procent aanstootgevend werd gevonden. Voor zoenende vrouwenparen ligt dat percentage beduidend lager. Hieruit concluderen de onderzoekers dat de sociale acceptatie bij lesbische vrouwen beter ligt. Maar stelden zij de juiste vraag? Want waarom vindt men het minder erg twee vrouwen samen te zien? Een mogelijk antwoord brengt aan het licht waar veel lesbische en biseksuele vrouwen last van hebben: dat bijna direct de link wordt gelegd naar seks en porno.

Voor veel mannen schijnt een triootje met twee vrouwen het hoogst haalbare te zijn. Bovendien lijkt het uitkomen voor een lesbische relatie een vrijbrief voor de meest intieme vragen naar 'hoe we het dan doen'. Natuurlijk is dit mede het resultaat van de pornificatie van de huidige cultuur, maar het betekent tegelijkertijd een degradatie en het bagatelliseren van lesbische en biseksuele vrouwen en hun relaties. Bovendien heeft het tot gevolg dat het bijvoorbeeld via een medium als internet moeilijk is vrouwen die hier behoefte aan hebben te bereiken. Via Google is het trefwoord 'lesbisch' een van de meest voorkomende zoektermen, maar levert vooral ongewenst resultaat! De EO en andere partijen pasten op verzoek van bezoekers van femfusion.nl hun 'nanny's' aan, want de site werd geblokkeerd. Het streven en de verworvenheden van de homobeweging vergroten op dit punt de barrières voor de lesbische emancipatie.

Het is en blijft een mannenwereld waarin we leven en de lesbische vrouw kruipt dan ook graag terug in haar schulp. Onzichtbaar thuis op de bank wordt zij niet nageroepen of geconfronteerd met haar soms ongewild populaire, soms agressie opwekkende 'anders zijn'. De geëmancipeerde lesbische vrouw dient de heren in kwestie ad rem van repliek. Maar het ligt in de aard van de vrouw eerder naar (sociale) cohesie, dan naar de leniging van individuele noden te streven. Liever zoekt zij het conflict niet op en bovenal vermijdt zij het 'problematiseren' van haar persoonlijkheid. Men kan echter aannemen dat deze hoge mate van conformeren leidt tot een lage zelfacceptatie, met alle problemen van dien. Een vicieuze cirkel, want een lage zelfacceptatie leidt weer tot onzichtbaarheid.

Veiligheid

Iedere vrouw die een relatie met een vrouw heeft, weet maar al te goed in welke situaties het beter is voor de onzichtbaarheid te kiezen, bijvoorbeeld de handen los te laten op straat. En het gevoel van onveiligheid neemt toe. Doordat er sprake is van een hoge 'schijntolerantie' t.o.v. lesbische vrouwen, is het juist deze groep die de grootste dreiging ondervindt van de toenemende agressie en groeiende cultuurkloof met bepaalde allochtone groeperingen. Uit onderzoeken in Duitsland en Groot-Brittannië blijkt: 98% heeft ooit in haar leven ervaring gehad met verbaal of psychologisch geweld, 44% met seksueel geweld en 24% met fysiek geweld.²

² Lesben Informations- und Beratungsstelle e.V. (Hg.) (2001) Erstes Europäisches Symposium/First European Symposium Gewalt gegen Lesben/Violence against Lesbians. Querverlag: Berlin.

Anna Tijsseling, een van de oprichters van FemFusion, schreef in 2005 in reactie op het blauwe oog van Chris Crain voor het Roze Rijk de rake column 'Durf jij met je beurse vagina op tv?'. Geweld tegen lesbiennes is minder verbeeldbaar en geweld tegen homomannen komt dan centraal te staan. Zou het niet het toppunt van lesbische emancipatie zijn als vrouwen bij de politie al aangifte zouden kunnen doen van verbaal discriminerend geweld en daarbij serieus werden genomen? En dat bij alle vormen van geweld, zo ook het ergste dat iemand kan overkomen, een verkrachting, net als bij het geweld tegen homomannen de aantekening zou worden gemaakt dat het discriminatie op geaardheid betreft? FemFusion is onder meer benaderd door vrouwen in Zuid-Afrika, die hulp vragen bij het opzetten een soortgelijk platform. Het samen sterk kunnen staan, is daar hard nodig; aids komt er onder lesbische vrouwen - normaliter de minst risicovolle doelgroep - veelvuldig voor, omdat ze stelselmatig verkracht worden 'om ze te genezen van hun lesbische geaardheid'.

Allochtone lesbiennes

Dat homoseksualiteit in andere culturen vaak slecht(er) geaccepteerd wordt, is bekend. Voor Surinaamse en Antilliaanse vrouwen ligt vanuit de opvoeding vaak een taboe op het zichtbaar leven naar een afwijkende geaardheid. Het lesbische leven strekt zich niet verder dan de beslotenheid van de voordeur. Het dieptepunt wordt echter gevonden in de Islamitische cultuur. Algemeen bekend zijn de uitspraken en veroordelingen, het verbale en fysieke geweld dat tegen homomannen en lesbische vrouwen wordt gebruikt. Dat is voor niet-moslims al bedreigend, maar nog veel dichter bij huis is het voor lesbische, biseksuele en homoseksuele jongeren die binnen een moslimgezin opgroeien.

Voor homojongeren uit deze cultuur is al vrij veel aandacht. Maar onvoldoende beseffen beleidsmakers hier het verschil met de meiden. Als Islamitisch meisje word je verantwoordelijk gesteld voor reputatie van de hele familie. Uit de kast komen zou schande brengen over met name de moeder en 'verleent' in sommige gevallen tot aan het verste mannelijke familielid aan toe 'recht' tot eerwraak. De reputatie van de moeders en dochters van een familie staat symbool voor de reputatie van de gehele familie. Hier wordt in de hedendaagse hulpverlening te weinig rekening mee gehouden. Ook het Vierstedenproject richt zich eerst op jongens en probeert vervolgens vanuit de ingeslagen weg alsnog meiden te bereiken. FemFusion zou projecten liever landelijk aanpakken en specifiek gericht op lesbische en biseksuele meiden.

Jongeren

Tegenwoordig is het voor meiden niet vreemd met elkaar te zoenen. Overal in Nederland is het seksueel experimenteren met hetzelfde geslacht bijna de normale gang van zaken. Je doet mee, anders hoor je er niet bij. Maar als een meisje meer voelt bij het zoenen met een meisje, is er iets 'mis' met haar. Door de ogenschijnlijk vrije opstelling ten aanzien van seksualiteit lijkt het makkelijker nu uit de kast te komen, maar is dat zo? Jonge meiden zijn zich al erg jong bewust van wat jongens aantrekt, zoenen met je beste vriendin is daar een voorbeeld van. FemFusion gaat zich met het project Sugar Rush richten op meiden die met hun gevoelens in de knoop komen en begeeft zich hiermee deels op het pad van de vrouwenemancipatie. Want de belangrijke boodschap is dat je als meisje zelf de baas bent over je seksualiteit, maar ook dat het oké is om lesbisch of homo te zijn.

Voorlichting over homoseksualiteit op scholen is tot op heden voornamelijk gericht op mannen en mannelijke homoseksualiteit. Er is vraag naar lesbische voorlichting vanuit drie omstandigheden in de Nederlandse samenleving; ten eerste hebben jonge meisjes op dit moment geen (eigen) plek voor vragen, informatie en contact. Ten tweede is er de vraag vanuit de lesbische gemeenschap om heteroseksuelen voor te lichten ten aanzien van lesbische seksualiteit. Er bestaat met name grote zorg over de verseksualisering van hun levensstijl. Ten derde bestaat er een groeiend probleem ten aanzien van de nieuwe generatie, veelal allochtone, jongeren, die tegenover (lesbische) meisjes een ernstige vorm van intolerant en overheersend gedrag vertonen. Voorlichting aan deze groep op jonge leeftijd is daarom wenselijk.

Lesbische emancipatie, hoe nu verder?

De tijd is aangebroken voor het lesbisch platform zich meer naar buiten te gaan richten. Tot op heden is FemFusion geheel op eigen kracht en vanuit eigen middelen opgezet en draaiend gehouden en heeft de focus vooral gelegen bij het opzetten en onderhouden van een community website die, deels middels samenwerkingsverbanden, op diverse manieren tegemoetkomt aan contact- en andere wensen van lesbische en biseksuele vrouwen: er is een forum, een chat- en dating gedeelte, maar ook een ruim geoutilleerde online winkel, een encyclopedie over films, boeken en vrouwen, een mogelijkheid om reizen te boeken en een presentatiemogelijkheid voor lesbische en lesbovriendelijke bedrijven. Maar ook het lesbische platform is tot op heden buiten de doelgroep vrij onzichtbaar.

FemFusion wil haar focus richten op projecten en bredere samenwerkingsverbanden, waar mogelijk internationaal. De vernieuwende benadering van de doelgroep die haar eigen is, vereist wellicht een andere, vaak landelijke aanpak van deze projecten, maar biedt ook mogelijkheden die beter bij deze tijd passen. FemFusion signaleert knelpunten en prefereert diverse vormen voor het vergroten en versterken van de zichtbaarheid van lesbische vrouwen. Veelal kan zij dat prima zelfstandig organiseren en financieren, maar nu zoekt zij daarnaast graag logische partners om op gelijkwaardige voet mee aan homologe doelen te werken, evenals andere financieringsbronnen.

Uitnodiging

Stichting FemFusion heeft aan de organisatie van de Roze Zaterdag 2007, die plaatsvindt in Bergen op Zoom, haar uitgebreide medewerking verleend. De Roze Zaterdag is een dag van zichtbaarheid voor zowel homoseksuele mannen als lesbische vrouwen. In het programma van de dag was in de voorgaande jaren echter niet terug te zien dat vrouwen op een Roze Zaterdag (in tegenstelling tot andere 'roze' evenementen, zoals de GayPride in Amsterdam) vaak zelfs in de meerderheid zijn, gemiddeld 55 à 60% van de bezoekers. Hier is dit jaar verandering in gebracht.

Grappige noot hierbij is, dat het meteen nodig bleek de opmerking 'ook voor mannen' te vermelden bij het vrouwvriendelijke programma. Andersom is dit nooit nodig geweest.

Graag wil FemFusion deze gelegenheid aangrijpen haar visie op lesbische emancipatie naar buiten te brengen, in een verkorte vorm en in 'klare taal': een vijf eisen plan. Vijf eisen die FemFusion stelt aan zichzelf, de lesbische vrouwen, de maatschappij en de overheid. Aansluitend zal een debat plaatsvinden over lesbische emancipatie, met experts en ervaringsdeskundigen op het gebied van zowel de vrouwenemancipatie als de homoemancipatie. Op zoek naar raakvlakken en scheidingslijnen kan zo samen worden gewerkt aan een verdere definitie van het begrip 'lesbische emancipatie'.